

Olga Główko, Jan Sosnowski

**SETNA ROCZNICA URODZIN
PROFESORA MŚCISŁAWA OLECHNOWICZA**

W roku Jubileuszu sześćdziesięciolecia Uniwersytetu Łódzkiego pragniemy przypomnieć społeczności akademickiej postać prof. Mścisława Olechnowicza (1905–1982) – organizatora studiów rusycystycznych w naszej uczelni, twórcy i wieloletniego kierownika Katedry Filologii Rosyjskiej UŁ, doskonałego znawcy kultury i języków wschodniosłowiańskich.

Życiorys stanowi jedynie część niezwykle bogatego i różnorodnego materiału, jaki został zaprezentowany na uroczystej sesji upamiętniającej setną rocznicę urodzin Profesora. W sesji zorganizowanej przez Instytut Rusycystyki UŁ (26 lutego 2005 r.) wzięło udział ponad sto osób, a wśród nich – członkowie rodziny Profesora, Jego przyjaciele, współpracownicy, liczne grono wychowanków oraz władze uczelni i Wydziału Filologicznego. Działalność Profesora – jako badacza, nauczyciela, opiekuna szczególnie zainteresowanego kształceniem młodej kadry – przedstawiały referaty, wspomnienia samych uczestników, wystawa publikacji i zdjęć, a także film, który powstał na podstawie taśm udostępnionych organizatorom przez wnuka Profesora, Pana Piotra Pietrasa.

Tematyka referatów dotyczyła zakresu badań, podejmowanych przez Profesora oraz przejawów Jego aktywności organizacyjnej i naukowej:

– *Profesor Mścisław Olechnowicz jako współtwórca powojennej rusycystyki polskiej* (prof. Jan Wawrzyńczyk);

– *Profesora Mścisława Olechnowicza związki z kulturą białoruską* (prof. Eliza Małek).

W czasie sesji odsłonięto tablicę pamiątkową, ufundowaną przez przyjaciół, współpracowników i wychowanków Profesora. Jednocześnie sala, w której znajduje się tablica, otrzymała imię prof. Mścisława Olechnowicza. W uroczystości odsłonięcia tablicy i nadania imienia sali uczestniczyli honorowi goście Instytutu Rusycystyki: córka prof. Olechnowicza Liliana Pietras, rektor Uniwersytetu Łódzkiego prof. Wiesław Puś, dziekan Wydziału Filologicznego, prof. Bogdan Mazan.

Szczególnej wymowy nabiera zbieżność „okrągłych” dat – uroczystość upamiętniająca setną rocznicę urodzin Profesora Olechnowicza (ur. 22 lutego 1905 r.) odbyła się w roku jubileuszu sześćdziesięciolecia Uczelni, w której Pan Profesor wiele lat pracował.

Profesor Mściśław Olechnowicz urodził się 22 lutego 1905 r. w Grodnie, w rodzinie nauczyciela gimnazjalnego. Po zdaniu matury w 1932 r. w Gimnazjum w Homlu rozpoczął studia na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu im. Stefana Batorego w Wilnie. W roku 1934 wstąpił na Wydział Prawa tej uczelni, gdzie w 1938 r. otrzymał dyplom magistra praw. Starał się też dokończyć studia humanistyczne. W 1939 r. był studentem IV roku Wydziału Humanistycznego (sekcja etnologii i etnografii). Jako student, później absolwent, pracował naukowo w sekcji językoznawstwa bałtosłowiańskiego Instytutu Naukowo-Badawczego w Wilnie (1934–1939). W latach 1936–1939 pełnił ponadto funkcję referenta w wileńskiej Izbie Przemysłowo-Handlowej, wykorzystując swą profesjonalną znajomość prawa.

W sierpniu 1939 r. został zmobilizowany. Brał udział w kampanii wrześniowej, uczestniczył w walkach z Armią Czerwoną. Dostał się do niewoli radzieckiej, trafił do obozu w Ostaszkowie, skąd jako szeregowy żołnierz został wkrótce zwolniony. W latach 1939–1941 pracował w redakcji czasopisma „Czerwony Sztandar” w Wilnie. Wykładał też język rosyjski i literaturę na Uniwersytecie Ludowym oraz w szkole średniej. Do października 1944 r. pracował w Zarządzie Drogowym m. Wilna. W mieszkaniu Janiny i Mściśława Olechnowiczów zatrzymywał się w czasie swych pobytów w Wilnie Stanisław Truszkowski – mjr „Sztremer”, organizator i dowódca batalionu Armii Krajowej na Wileńszczyźnie, kolega M. Olechnowicza ze studiów. U nich – jak pisze we wspomnieniach – miał zawsze przyjazną przystań, źródło wiadomości towarzyskich o losach inteligencji wileńskiej i wszelkie wiadomości ze świata. W listopadzie 1944 r. M. Olechnowicz został skierowany przez Związek Patriotów Polskich do Lublina; PKWN mianował go zastępcą dyrektora, a następnie – w 1948 r. – dyrektorem Państwowego Urzędu Repatriacyjnego. Funkcję tę pełnił w Lublinie i Łodzi do 1951 r. Urząd zajmował się organizowaniem transportu migrantów i opieką nad nimi w kraju. W 1949 r. podjął pracę w Uniwersytecie Łódzkim jako wykładowca języka rosyjskiego. Od 1953 r. był też tłumaczem przysięgłym przy Sądzie Wojewódzkim w Łodzi. W 1954 r. objął kierownictwo Studium Języków Obcych Uniwersytetu Łódzkiego. Stanowisko to zajmował do 1965 r. Ponadto w latach 1952–1969 był zatrudniony w Studium Języków Obcych Akademii Medycznej.

W 1963 r. M. Olechnowicz doktoryzował się na podstawie rozprawy z dziedziny etnografii pt. *Polskie zainteresowania ludem białoruskim (od połowy XVI do połowy XIX w.)*, którą napisał pod kierunkiem prof. B. Ba-

ranowskiego i obronił na Wydziale Filozoficzno-Historycznym UŁ. Dwa lata później (22 X 1965 r.) habilitował się w Akademii Nauk Pedagogicznych w Moskwie na podstawie pracy *Система ударения в русском языке и методика его изучения в школах Народной Польши*. W 1966 r. otrzymał stanowisko docenta, zaś w 1974 r. – tytuł profesora nadzwyczajnego nauk humanistycznych.

W latach sześćdziesiątych ubiegłego wieku dr M. Olechnowicz organizował rusycystykę na Uniwersytecie Łódzkim. Tworzył ją od podstaw, gdyż po Katedrze Filologii Rosyjskiej z lat czterdziestych i pięćdziesiątych (działalność dydaktyczną Katedry zawieszono w 1953 r.) nie pozostało ani śladu. Najpierw, w roku akademickim 1964/1965 filologia rosyjska została wprowadzona jako druga specjalność dla wychowanków Katedry Filologii Klasycznej. Dr M. Olechnowicz, wówczas jeszcze kierownik Studium Języków Obcych UŁ, sprawował opiekę nad specjalizacją rusycystyczną. Następnie objął kierownictwo Studium Wieczorowego Filologii Rosyjskiej dla czynnych nauczycieli – absolwentów Studiów Nauczycielskich, powierzono mu też opiekę nad studiami eksternistycznymi II stopnia. Zarówno studia wieczorowe, jak i eksternistyczne rozpoczęły się w roku akademickim 1965/1966. W 1966 r. doc. M. Olechnowicz został kierownikiem wznawiającej działalność 1 października tego roku Katedry Filologii Rosyjskiej ze studiami stacjonarnymi. Kiedy Katedrę przekształcono w Instytut Filologii Rosyjskiej, został jego dyrektorem oraz kierownikiem Zakładu Językoznawstwa. Zadbał o wykształcenie kadry specjalistów. Do roku 1975 wypromował dziewięciu doktorów w zakresie językoznawstwa rosyjskiego, w tym czterech pracowników Instytutu (S. Grzybowski, G. Rytter, S. Staszewski i J. Wawrzyńczyk) oraz był recenzentem trzech rozpraw habilitacyjnych, w tym rozprawy jednego pracownika Instytutu (K. Bajora). Przed odejściem Profesora na emeryturę (1975) w Instytucie było zatrudnionych 30 pracowników naukowo-dydaktycznych i 5 naukowo-technicznych. Ogólna liczba studentów wynosiła prawie 680, z czego na studiach dziennych było 310 osób, na studiach zaocznych – 232 (głównie nauczyciele), na wieczorowych – 56; studium magisterskie dla absolwentów WSN liczyło 68 osób, a studium eksternistyczne – 10 osób.

Profesor M. Olechnowicz był redaktorem serii „Filologia Rosyjska” w ramach wydawanych przez UŁ „Zeszytów Naukowych”. Przez długi czas pełnił funkcję redaktora naczelnego „Języka Rosyjskiego” (od 16 września 1967 r. do 16 stycznia 1982 r.). Był przewodniczącym Rady Redakcyjnej „Przeglądu Rusycystycznego”. Współpracował z placówkami naukowymi ZSRR: z Instytutem Językoznawstwa im. J. Kołasa Białoruskiej Akademii Nauk w Mińsku, z Międzynarodową Asocjacją Języka i Literatury Rosyjskiej w Moskwie, Ośrodkiem Naukowo-Metodycznym przy Uniwersytecie im. M. Łomonosowa w Moskwie, z Instytutem Naukowo-Badawczym Języka

Rosyjskiego dla szkół mniejszościowych przy Akademii Pedagogicznej w Moskwie. W kraju uczestniczył w zebraniach komisji programowych dla szkolnictwa podstawowego i średniego, w posiedzeniach komisji programowo-podręcznikowej szkolnictwa wyższego i komisji przygotowujących tematy na egzaminy dla kandydatów na studia nieneofilologiczne. Był członkiem Łódzkiego Towarzystwa Naukowego.

Dorobek naukowy Profesora jest znaczący i bogaty tematycznie, obejmuje ok. 100 pozycji. Są w nim publikacje językoznawcze, glottodydaktyczne i etnograficzne. Prace językoznawcze są poświęcone głównie akcentologii języków wschodniosłowiańskich i litewszczyzny, w szczególności akcentowi wyrazowemu języka rosyjskiego. Pierwsza rozprawa z tego zakresu pt. *Akcentuacja wyrazów pochodnych i zapożyczeń w języku rosyjskim* została opublikowana w 1959 r. Doceniona przez specjalistów, wywarła niemały wpływ na kierunki badań nad przyciskiem rosyjskim. Przez wiele lat prof. M. Olechnowicz badał rosyjski system akcentuacyjny w ścisłym powiązaniu ze słowotwórstwem języka rosyjskiego. Wiele uwagi poświęcił akcentowi rzeczowników zapożyczonych, szczególnie z języka niemieckiego. W kilku publikacjach traktujących o tendencjach rozwoju akcentu rosyjskiego (i wschodniosłowiańskiego) twierdził, że zmiany polegają przede wszystkim na stałym przesuwaniu się akcentu do przodu. Tezę tę przedstawił m.in. w syntetycznym referacie pt. *Kierunki rozwoju akcentu wyrazowego w językach wschodniosłowiańskich* na konferencji naukowej „Języki i literatury wschodniosłowiańskie”, która odbyła się w Łodzi w 1976 r. Uwieńczeniem badań Profesora nad akcentem rosyjskim są książki: *Rosyjski system akcentuacyjny* (1974), *Teoretyczne zasady dystrybucji rosyjskiego akcentu wyrazowego* (1974) oraz *Akcent rosyjski* (1977). Prace z omawianego zakresu były wielokrotnie cytowane przez akcentologów w Polsce, ZSRR, Bułgarii, Francji i innych krajach.

Profesor M. Olechnowicz jest zarazem twórcą dydaktyki akcentuacji rosyjskiej. Opublikował książkę *Методика обучения русскому ударению в польской школе* (1976), *Zbiór ćwiczeń z rytmiki, intonacji i akcentuacji rosyjskiej* (1973) oraz *Ćwiczenia z intonacji i akcentuacji rosyjskiej* (1974).

Zainteresowania językoznawcze Profesora dotyczyły także słowotwórstwa, leksyki, grafiki i ortografii rosyjskiej. Dużym i ciągle znaczącym osiągnięciem polskiego językoznawstwa rusycystycznego jest *Gramatyka opisowa języka rosyjskiego. Fonetyka. Fonologia. Pismo* (1976, wyd. II 1986), napisana z S. Grzybowskiem i J. Wawrzyńczykiem. M. Olechnowicz jest autorem rozdziału trzeciego pt. *Письмо*. Pierwsze, łódzkie wydanie podręcznika ukazało się pod redakcją Profesora. Do dziś zalecamy tę pozycję studentom. Wysoko została oceniona przez specjalistów *Gramatyka dydaktyczna języka rosyjskiego* (1979), której współautorem jest O. Spirydowicz. Jej teoretyczną podstawę stanowi kognitywna metoda nauczania języków obcych.

Szczególne miejsce w badaniach i dorobku naukowym Profesora zajmuje etnografia, a ściślej mówiąc – folklor białoruski (i poleski). Tematyki tej dotyczy jego praca doktorska, artykuły oraz obszerny wstęp do t. 52 *Dziel wszystkich* O. Kolberga pt. *Białoruś – Polesie Oskara Kolberga* (1969). Z racji dokonań w zakresie języka i folkloru białoruskiego nazwisko Profesora trafiło do t. 1 *Białoruskiej encyklopedii radzieckiej* (1969; por. hasło *Аляхновіч Мсціслаў Антонавіч*). Ostatnią książką Profesora, której maszynopis niedługo przed śmiercią złożył w Wydawnictwie Łódzkim, jest monografia *Polscy badacze folkloru i języka białoruskiego w XIX w.* Ta niezwykle cenna pozycja ukazała się drukiem dopiero w 1986 r. i od razu zajęła należne jej miejsce w podstawowym spisie polskich prac białorusoznawczych.

Profesor M. Olechnowicz jest autorem artykułów z zakresu glottodydaktyki, zbiorów ćwiczeń do nauki języka rosyjskiego oraz autorem lub współautorem wielu zbiorów tekstów dla lektoratów na studiach medycznych i uniwersyteckich. Do swoich wczesnych zainteresowań naukami prawnymi nawiązał jako współautor *Rosyjsko-polskiego słownika prawniczego* (1960).

Był niewątpliwie uczonym bez reszty oddanym sprawie nauki języka rosyjskiego, jednak – jak pisał E. Rosiński we wspomnieniu pośmiertnym o Profesorze – daleki był od zaściankowości i odznaczał się szerokim spojrzeniem na nauczanie języków obcych zgodnie z potrzebami kraju i zainteresowaniem społecznym. Stąd też zrozumienie dla konieczności nauczania języków zachodnioeuropejskich i popieranie idei możliwie wczesnego rozpoczęcia ich nauki w szkole.

Profesor M. Olechnowicz był bardzo dobrym dydaktykiem. Wypromował wielu magistrów. Żywo interesował się sprawami studenckimi. Brał udział w zebraniach (przynajmniej tych ważniejszych) koła naukowego. Za czasów Profesora studenckie koło naukowe łódzkich rusycystów mogło się pochwalić poważnymi osiągnięciami w skali ogólnopolskiej.

W zespole pracowniczym Katedry, a później Instytutu Filologii Rosyjskiej, panowała bardzo dobra, koleżeńska atmosfera. Na porządku dziennym była wzajemna pomoc w sprawach merytorycznych i organizacyjnych. To Profesor stworzył taki zespół, a jego życzliwość i pogodny nastrój udzielały się pracownikom.

Zawsze uśmiechnięty, skromny, doceniający osiągnięcia swych podwładnych i szanujący ich, wymagający, ale także wyrozumiały dla ludzkich słabości – taki był prof. Mścislaw Olechnowicz i takim pozostał w naszej pamięci.

Za działalność naukową, dydaktyczną i społeczną Profesor był odznaczony m.in. Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Złotą Odznaką ZNP, Złotą Odznaką UŁ i Odznaką Tysiąclecia Państwa Polskiego.

Profesor Mścislaw Olechnowicz zmarł 24 lipca 1982 r. Został pochowany na Starym Cmentarzu w Łodzi.

Bibliografia

- Truszkowski S. (1968), *Partyzanckie wspomnienia*, Warszawa, s. 33.
- Olechnowicz M. (1976), *Z dziejów rusycystyki w Uniwersytecie Łódzkim*, [w:] *Gramatyka konfrontatywna języka polskiego i rosyjskiego*, Łódź, s. 5–12.
- Rosiński E. (1983), *Mścisław Olechnowicz (z osobistych wspomnień)*, „Język Rosyjski”, nr 1, s. 3.
- Mścisław Olechnowicz* (1995), oprac. J. Wawrzyńczyk, [w:] J. Kita, S. Pytlaś, *Profesorowie Uniwersytetu Łódzkiego w latach 1945–1994. Pro Memoria*, Łódź, s. 155–157.